

Т 612
61

Драшковић

СЕОБЕ

РОМАН

од

МИЛОША ЦРЊАНСКОГА

№ 954

Библиотека
РАЦИМИРА ЂОСИЋА
Књижевника

БЕОГРАД
ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРА ГЕЦЕ КОНА
1 Кнез Михајлова улица 1
1929

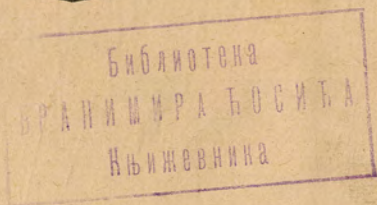
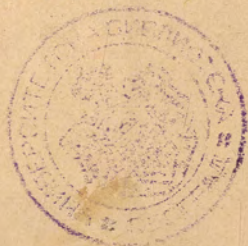

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр. 83094

СЕОБЕ

РОМАН

од
МИЛОША ЦРЊАНСКОГА

БЕОГРАД
ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРА ГЕЦЕ КОНА
1 Кнез Михајлова 1
1929

„МАКАРИЈЕ“
А. Д.
З Е М У Н

СЕОБЕ

I.

Бескрајан, плави круг. У њему, звезда.

Магловити врбаџи испаравају се још од прошлог дана, облаци се ковитлају све на више. Дубина, кроз коју протиче река, мутна је и непроходна. Земља је само тамна влага, невидљива и кишовита.

Шуми и хуји баруштина иза мрака; сјај месечине пође са ње, појави се над помрчином, прође и нестане у ноћи, што мокра улази и одлази, улази и одлази једнако, заобилазећи га и влажећи му огромне груди и трбух, врућ и подбуо, увијен овнујским кожама, на којима је руно пробио зној. Капље кроз трску, капље, и, ма да је густа тмина, чисто види како једна жаба скаче, све ближе и ближе.

Испрекидан лавез паса и испрекидан пој петлова још од поноћи, али далек. Туп удар копита, међутим, као под земљом, чује се једнако, у близини, под сном. Често буђење што га обухвата, пролази као неко љуљање у тој влажној помрчини, која му продире под плећа и ребра најежена од хладноће. Не разликује таму око себе и таму у себи, и широм отвореним очима, у мраку, ипак, не види ништа. Скакање жабе, чело главе, извесно је да је ослушнуо, али одмах затим загуши га сан, тако, да опет све тоне у тежак задах овнујске коже, на којој му лежи горњи део тела, крај женине главе.

Ударен од коња више колена, пре неки дан, кад је почео да скупља делове пука, још се буди ноћу од бола, али тај бол умине брзо, као и страшна ма-

лаксалост и изнуреност у костима, од умора, тако, да, будећи се сваки час, застење и одмах затим опет заспи, шкргућући зубима.

При том, за тај тили час, док опет не усни, шта све не угледа у полусну! Реку, што под брегом шуми, испунивши сву ноћ. По разливеним водама, у рупама и јаругама, месечине. Трску прозора и крова, са које капље небројено капљица, кап по кап. Облаке, што се сиви ковитлају све на више. Непрегледне врхове врбака, пуне шибља.

А кад се заљуља опет у сан, запаљен и пун неких пламенова, тумба се у неком шаренилу у непрегледну даљину, у недогледну висину и бездану дубину, док га киша, што кроз трску прокишњава, опет не пробуди. Тада, помућеном свешћу, прво зачује лавез паса и пој петлова, да одмах затим широм, у мраку, отвори очи и не види ништа, али да му се учини као да види у висини бескрајан, плави круг. И, у њему, звезду.

Једном заста у том љуљању и хујање му у глави преста, тако, да осети да је будан. Лежао је у мраку широм отворених очију, зачућен, и дрхћући од хладноће. Није више сањао. Пој петлова и лавез паса чуо је. Жена, која му је била заспала на руци, дасала му је на груди. И шум што изазва, протегливиши врат, чу, јер толика још тишина била је, пред кућом. Кроз пукотину чамовине, међутим, примети танку светлост што је продирала и освети се сасвим. Било је време да иду.

То је горела ватра оних који су синоћ били полегали, неки сами, неки са женама и децом, испод надстрешнице једног обора, са оне стране утрине, где су биле његове штале. И као да је то прво, јасно сећање ума био неки нечујни поклич, њему се учини, да му трче, један по један, својим страшним трчећим кораком, под шубарама, са својим дугим пушкама, и ханџарима у зубима, као при вежби. Свакоме је видео лик, сваког је познао, сваког се сетио, где је који легао.

Тако му се и остало, што је било тамо, напољу, на киши, јави, у широм отвореним очима, у мраку: обронак брега и под њим Дунав, са чамцима шајкаша, са којима ће се навести на воду, непрегледни врбази и ритови, модре ледине и црвени шибљак.

Тад зашкрипа ћерам и, у исти мах, залупаше на врата.

И као да се трже не само он, већ и све друго живо, у мраку, што је дотле било и невидљиво и нечујно, зачу се тутњава копита и залајаше промукло пси, сасвим близу.

Велико јато врана мора да је пролетело од некуда, јер њихово грактање испуни ноћ и поче да се диже у висине.

И тек што је, онако тргнут из сна, полубудан, покушавао, да се, у мраку, ослободи неких чаршава, у које се био заплео, и да се извуче испод кожа, ознојен и го, јер го је увек спавао, она се пробуди и скоро безумна од страха напипа огњиште, духну у пепео и нађе жар. Запалила је жижак, који осветли и њу, сву, и његову огромну сенку на зиду. И тек тад, када га угледа, врисну и поче да кука, павши на њега, грлећи га и љубећи му груди, раме, врат и уво.

Већ скоро две недеље дана, одкад је дошла порука од маркиза Асканиа Гвадањи, заповедника града Осека, да опреми триста бираних војника, за полазак у рат на Француску, она није престајала лелекати. Подбулих очију од плача, сва оронула од ужаса, у трећем месецу бременитости, она се није дала одвојити од њега. Лепотица на гласу, пролепшала се још више, већ у првој години брака. Кожа њена и кост, смех и дах, као и њен поглед, имали су неки глџадак сјај што је светлео у њој, док је носила чедо у себи. Тешка и пуна, лудо весела у тим месецима, она је после порођаја слабила и ружњала, постајала тиха, а окрутна према слугама и слушкињама. Већ две недеље плачући, била је дошла, најпоследне, за њим и на обалу Дунава, да са њим проведе и последњу ноћ, пред полазак. Оставивши две своје ћерчице у селу, дошла је била

да станује, последња два дана, у једном кућерку покривеном трском, код обора, на води, само да би могла да проведе ноћ крај њега. Лежећи сатима на његовим грудима, она му је, шапућући нешто неразумно и неразумљиво, љубила ребра, грло, очи, уста, уши.

Кривоног и тежак, он је тих последњих дана опремао своје људе, јашући цео дан. Псовао је њене загрљаје и пољупце. Била му је досадила.

Измучен, преко дан, свађом око одабирања људи, што су пристизали ненаоружани и напитки, морао је да проводи вечери са писарима, што су spremали спискове »славонско подунавског полка«. У ноћи пак, чекао га је пакао. Њен загрљај, њени безумни напади, њени дуги, неуморни прсти. Њена лепота, крај ватре, надземаљска, њен поглед и њен плач. Огромних груди и огромног трбуха, клонуо, забринут за децу, он се њеном лудилу и кретио и чудуо, па најпосле и грохотом смејао.

При слабој светлости жијка сад, он је виде, онако збуњену од сна, и схвати, да ће овог јутра, при поласку, са њом бити најтеже. Њени пољупци плахи и луди, који су му падали у лице и под грло, били су мокри од плача. Уставши, да би га боље могла обухватити, јер се он набусито бранио, газећи по јастуцима, кожама и ћилимовима, простртим по земљи, она је била нагазила голом ногом на жабу и страховито вриснула. Ражљућен тада од све те помаме женске, он је одгурну, а дође му да је тресе о тле. Преваливши чанак освећене водице и босиљка, који је још синоћ била спремила, да би могла ујутру, кад се пробуди, да га пошкропи, тетурајући се, као да је дизао и носио празно буре, он стиже до врата и отргну их.

Киша ситна падала је и, за тренут, у свитању, видео је псе што појурише према њему, коње и слуге под дудовима, а на другом крају утрине, код обора, читаву ону гомилу, што се синоћ ту била разместила. Ватре су још шарале по мраку велике сенке и причине, али чим пуче прва пушка, све као да одскочи

са земље и заигра. Запеваше неки, зарикаше, потрчаше до ђерма, на валове, да се умију; други носећи децу на рукама, увијаху их крпама, полазећи низ брдо, да оду до чамаца. Ух, што се жене бусаху у груди, запеваху, витлаху својим белим платнима, повезима, обојцима! Иза обора, над стрмином, сад, виде збиља непрегледне врбаке и ритине, у огромном, мутном, кишном свитању. Али не бескрајни, плави круг. Ни у њему звезду; као у сну.

Трчећи крај коња и уплаканих жена, које нису пуштане доле, до чамаца, људи су се окупљали, довикујући се. Неки заостали, уплакани, праштаху се, крстећи се. Један му приђе са малим дететом у шубари, тражећи ватру у кући, да склони дете, већ помодрело. Пси, окупљени на ивици брега, код жена и неколико стараца, скачући и прскајући по барама и блату, лајаху за онима, што су силазили низ брдо, на воду.

Бос, на хладној, влажној земљи, заогрнут, овако како се дигао са постеље, под великим, црним клобуком, пуним сребрних шара и кићанки, што га беше турио на главу при првом скоку из сна, он је пренеразио слуге и они му притрчаше, љубећи га у руку и приводећи му коња, који се пропињао.

Тада, кинувши громко неколико пута, заигравши по земљи, тако да се све затресло, врати се умрак и врућину крај огњишта, где га она дочека још увек плачући. Облачећи га брзо, она му је љубила чохе, кајишеве и сребра, а кад се умио, она му својом косом убриса лице, љубећи га у образе. Жалећи је, помилова је по леђима, гунђајући, кад она бривну још јаче у плач.

А кад се појави на вратима, обучен, па му слуге приведоше коња, настаде такво ђипање, кукњава и дрека, на утрини, притрчавање његовој руци, ледекање и јаукање жена, да он од беса заурла на њих.

Док су га слуге са једне стране дизале у седло, на коња, који се вртео преплашен шаренилом, догле су две слуге са друге стране притезале колане,

да не откине узенгије, великим својим маљавим рукама, пењући се стењући. Коњ се тресао под њим, као под буретом.

Прскајући блатом дрвеће, траву и псе око себе, нагнао је коња низ брдо, ка Дунаву. Измаче лелеку и дреци и прокаса кроз влагу дрвећа и грања. Киша је престајала да пада, али се земља ронила под коњем, кад почеше да се спуштају.

У недогледној влаги облака и ритина, баруштина и трске, било је већ свануло. И као да је то био један други свет, тамо се није ништа догађало. Овде, над њим, грактале су врране, доле, под њим, светлцуале су широке таме и светлости воде. Везани за старе врбе и стубове у блату, чамци су се црнили још из далека, крај ватре. Кад подиже главу, виде потпуну тишину у сивом небу и врране, у даљини, које се нису чуле. Дунавом је могао догледати врло далеко, дуж обала, од којих је једна била жута и висока, под небом, а друга разливена у равним поплавама и травуљинама, у дубини.

Избио је из жбуња, у баре и тешко блато, до сапи, пред ватре, са којих су скидали печене јагањце. Сместивши се у широким чамцима, који су били прокисли, на слами и жутом, сухом лишћу, људи су били опет полегали, па су се дизали, да чисте оружје, или да дочекују на нож, по комад бачене, рашчеречене јагњетине. Певаху вичући.

Кад стиже, сав упрскан, до ватре, међу врбама, јавише му се два официра и поп, који је био потегао заједно са његовим братом, чак из сребробогатога Земуна, да испрати сина и да их све благослови. Пошто му је било стало да их што пре крене, потера коња до ужади и даде наређење шајкашима да крећу.

Настаде мала гунгула у чамцима, и људи по-скакаше да још једном погледају своје. Док су шајкаши дрешили конопе и газећи до паса воду, вичући, отискивали чамце од обале, напрежући се око конопца, пребаченог преко натрулих стубова, у блату, дотле су неки промрзли бедници, најмљени да вуку

чамце цео дан, целу ноћ и још један дан, уз воду, већ почели да потежу ужад и да газе блато. Међу њима, два циганина, скоро сасвим гола, са конопљем на грудима, покушаваху да оглођу неколико опрљених папака, које нико није хтео да понесе.

И док су старци, прозобли и мокри, стојали непомично, на блатњавом брегу, дотле су жене са децом, и пси, трчали дуж обронка стрме обале, јаучући и плачући, све дотле, док се оба чамца не изгубише у густим врбацама, из којих је допирала после промукла песма. Па и та песма, чим је нестало оних које су поустајали да виде, полако постаде тиша и развученија, док сасвим не замукну. Лелек се међутим, на брду, још дуго разлегао.

Чим пођоше, и он потера коња, дуж обале, и нагна га уз брдо, тако, да је животиња бесно фрктала и сва се пушила. Вратио се, да се и он опреми.

Око стаја и обора био се искупио свет, да види и његов полазак, а нарочито кочије и коње и слуге његовог брата Аранђела Исаковича, трговца познатог по целом Подунављу и Потисју, по богатству.

Брат му је, по договору, провео ноћ у селу, са децом, и требао у зору да порани и дође, да му се нађе, при расстанку са женом, чије су се плахе ћуди обојица бојали. И заиста, тек што се вратио са поласка војника, успевши се, тешко, по блату, на коњу, уз брдо, указаше се, са друге стране, велика, шарена кола, која одмах опколише слуге.

Било је већ сасвим видно. Киша је била пре-стала.

Ушав у кућу, ударивши, на прагу, главом, у тршчани кров, затекао је жену обучену, свилену, умивену, дивну. Уморан од јахања и журбе, сад је погледа другим очима и, пришавши јој, поче да је љуби, кроз своје разбарушене брке. Ужурбан, он јој још једном, дахћући под њеним пољупцима, понови, без смисла и без реда, све оно, што јој је већ синоћ и целу ноћ понављао: савете за њену сеобу к брату, у Земун, савете за купање млађег детета, мање ћерчице, која је имала неку болест на

кожи, сва уверавања о свом путу кроз Штајерску и Баварску, о кратком рату, у коме ће једва и бити бојева и, најпоследње, о својој верности и о свом повратку. Она је, међутим, дрхћући сва, као луда, кидала са себе сребрне плетенице, дугмад, свилене, пришивене цветове и чипке, вичући и понављајући, кроз плач, све исте речи, све иста преклињања. Отимајући се, тако, њеним рукама, вукући је нехотице за косу, својим везовима на клобуку, који се заплитаху и у њено одело, једнако је, љубећи је сад, за растанак, у уста, понављао, слатке речи, на које је била навикла, одмах у првој години брака. У страху, који је личио на лудило, она му је висила о врату, шкропећи га, већ бог зна који пут, освећеном водицом и молећи га, да се тамо не жени, као што други чине, да се тамо не истиче, да и њу после позове онамо, да тамо не погине и, љубећи га устима, мокрим од плача, што више нису могла да се затворе на пољубац, већ су била отворена и опуштена, од дрхтања и грозничаве врућине, гледала га је очима изврнутим, у којима се видела само беоњача, без њених модрих дужица и великих зеница. Пола у невести, опуштена, она је грчевито понављала: »умрећу, умрећу«.

Дотле је његов брат изишао из кола, сув, жут, у дугачком ђурку од курјачине, са бројаницама од ћилибара у руди, као крупним, зрелим грожђем. Наредио је да окрену кола, растерао љубазно свет, даривајући скоро свакога, ко му је пришао руди. Рекавши још неколико речи слугама, он је весело махао рукама девојци, старијој ћерци, коју је био довео да испрати оца, а коју слуга никако није спуштао на земљу.

Браћа су се била договорили да преваре жену при опроштају, јер старији није хтео да види оно што је била у стању да учини, у том последњем тренутку. Зато је требао млађи, са дететом, да дође, у колима, пред кућерак код обора, где је било последње преноћиште људи, пре укрцавања у чамце, из којих више није било изласка до Варадина, и

куд је и она дошла, да проведе последњу ноћ са мужем, у кућерку, у ком су иначе становали, зими, пастири. Слуга је био обучен, да чим старији изиђе из куће и ускочи у кола, ошине коње.

И, тако, све се зби за један тренутак. Док је она намештала, полумртва, хаљину, да би изишла пред свет, са мужем, он се, прекрстивши се тајно, отрже кроз врата, чим чу пуцање бича, и нађе лице у лице с братом. Пољубише се брзо, и, старији ускочи у кола, просувши млађем бројанице, по блату.

Кад чу јурњаву коња и вику света, она, дотле не слутећи ништа, потрча на врата и виде кола како нестају у жбуњу, иза дудова, већ на другој страни утрине. Срозала се на руке млађем брату, у загрљај, као пијана, онесвешћена.

У великим и шареним колима, која су се тресла, постављена јастуцима, са уплашеним, уплаканим дететом на руци, он се био придигао тек толико, да је могао да види како она паде. Сагнувши главу над својом ћерчицом, која му је била прво дете и коју је више волео, ћутао је у том страховитом прскању блата и одскакању од грана, пањева и цомба, све дотле док, замакнувши крај једног шумарка ретких багремова, слуга, стојећи у висини, са ногама упртим у кљун гвоздених украса на колима, клатећи се и вичући, не успе да задржи сва три коња, уплашена и уздрхтала.

Тада, подвикнувши слугама и стискајући дете на груди, опипа оружје, гуњеве и чизме на дну кола, нове новцате амове, сребром оковане, и дукате и нож и сат, округлао као јаје, у пасу. Ништа није био заборавио.

Милујући ћерчицу, нареди да се вози лагано, и као неки остарео медвед, сав накинђурен, поче у колима пред дететом да скаче и мумла и игра. Дете од четири године, стишано, поче да га милује рукама, хватајући га за сребрне кићанке на клобуку, смејући се, кроз плач.

